

સુ
વ
ર્ણી

મો
હિ
ની

જે ર સાહિત્ય ભંડાર : લાઠી [કાઠિયાવાડ]

: લેખિકા :

શ્રી. દીવાળીબહેન વાલેશભાઈ ભટ્ટ

૧૯૪૭

શ્રી ઉપયોગી બે

સર્વોત્તમ પુસ્તકો

સૌભાગ્ય

સંપાદક :- ડા. સૌ. ધનિષ્ઠા
બહેન મજમુદાર

પ્રસ્તાવના :- ડા. સૌ. શ્રીમતી
બાળા મજમુદાર

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમિક ૨૨૨૧-૭ કિંમત ૦.૨-૦.

ગ્રંથનામ ૨૩૫૬૧ મોરિયા

વર્ગિક ૪- : ૪

સુહાસ તવા મધુર રસઝરતા
રાસગીતોનો અનુપમ સંગ્રહ—

બન્ને પુસ્તકો સાથે મંગાવનારનું પોસ્ટેજ માફ

: લખો :

ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર : લાઠી [કાઠિયાવાડ]

સૂવર્ણ મોહિનીપાઠ

આવૃત્તિ પહેલી
પ્રત ૫૦૦
સને ૧૯૪૦
સંવત ૧૯૯૬
કિં. બે આના

અર્પણ

ગુજરાત

ગુજરાત

માતાપિતાની અમીદૃષ્ટિથી હું
પોષાય આજે ઋણ સુકવું શું ?
પ્રભુતુલ્ય બહાવાં મુજ માતતાત
આશિષ યાચી કૃતિ આ સમર્પું

દિવાળીખહેન ભટ્ટ

[સર્વ હક્ક સ્વાધીન]

નિવેદન

સુપ્રસિદ્ધ કાવ્ય “આટલાન્ટારેસ” બાંધ્યા પછી, તેમાંથી પ્રેરણા મેળવી આ કાવ્યની મેં રચના કરી છે અને આજે તેને ન્હાનકડાં પુસ્તક સ્વરૂપે રજૂ કરતાં આનંદ થાય છે.

સ્વ. રાજયોગી કલાપીજીનાં ખંડકાવ્યો આજે ખૂબ જ લોકપ્રિય બન્યાં છે અને લોકોને ખંડકાવ્યોમાં અભિરચી તેમનાં કાવ્યોથી જ થઈ છે. તે રાજયોગીના પાઠનગર, સાહિત્યતીર્થ લાઠીમાંથી ગુજરાત સાહિત્ય લાંડારના કાર્યકર્તાએ, આ ન્હાનકડું ખંડકાવ્યનું પુસ્તક પ્રકટ કરવા માટે જે ઉત્સાહ બતાવ્યો છે તે બદલ તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.

મહારા ઇનામી નિબંધ “ગૃહલક્ષ્મી કેવી હોવી બેઠએ?” ને ગુજરાતે સ્વિકારેલ છે, તેમ મહારા આ પ્રયાસને સફળતા મળશે એવી આશા સાથે.

હવેલી પાસે
લાઠી }

દિવાળીખહેન ભટ્ટ

પ્રકાશક:- ધૈર્યચંદ્ર ર. ભુક્ષ વકીલ, લાઠી . કાઠિયાવાડ
મુદ્રક:- મનુભાઈ અમૃતલાલ શેઠ : સ્વાધીન મુદ્રણાલય : રાણપુર.

રાષ્ટ્રધનનો ખચાવ થાય અને જનસુખાકારી વધે
એ ઉદ્દેશની વિધવિધ યોજનાઓ તૈયાર થાય છે.

આ યોજનાઓ શી છે તે જાણવા માટે જે લાઇબ્રેરીને
જણાસા થાય તેણે જવાબ માટે પોસ્ટસ્ટેમ્પ ખીડી પુછાવવું

સુવર્ણ મોહિની

[મંદાકાન્તા]

ધેરા ધેરા જલધિ તીરના નાદ ગાળે મધુરા,
આવે મોઝાં ગિરિ ગિરિ સમાં લોહના શા ઉછાળા !
સોહે છે ત્યાં મણીમય રૂકું ભવ્ય મંદિર એક
મૂર્તિ તેમાં ભગવતી તણી શોભતી છે અનેરી.
પાંકલાને કનકમય ત્યાં ભાતના થોક ઊભા !
પ્રાણી નાના, દિવસ રજની કોઈ આવી ન લેતાં !
શાન્તિ સધળે મુદિત કર, ને માનવિ શબ્દ શૂન્ય !
ના આવે ત્યાં ધર ધર થતાં યંત્રના ચક્ર અન્ય ૮

ધેરી ઝાઠી મહોંથી વહતો માર્ગ એ શૂન્ય સ્થાન
ધાતુ દારો હરદમ ઊભાં રક્ષવા પૂણ્ય ધામ;
બેઠું વારિ જલધિ પડછંદના છંદ ગાતું,
એ ભરતીથી દિવસ ભર એ ખૂબ ઉંચે ચઢતું;
ધેરા વાયુ ધન સુસવતો વાય નૈઋત્યમાંથી
પ્રેરે રૂડાં ચરણ યુગલે વારિને જોસમાંથી
દેવી ઉભાં ! અચલ ચરણો શોભતાં છે સુરમ્ય,
ના ચળતાં એ નિજ થળ થકી જોઈ તોફાની નૃત્ય !

૧૬

ન્હાના એવા ખડક પરથી જલધિ સંગિત ગૂંજે,
રાણી કેરી સ્ફટિક મૂર્તિ આપતી દીવ્ય તેજે;
આળુ બાળુ લટકી રહી છે વસ્તુઓ મૂલ્યવાન,
જે ભક્તો એ ધરી ચરણમાં પામતાં હર્ષદાન;

ને દેવીએ પૂર્ણ કીધી વાંચનાઓ સહુની,
આપી રાજ્યો ધનવિભવને ભક્તિ સાચી પ્રજાની;
પામી રાજ્યો વિસરી નૃપતિ જાય છે ઇષ્ટ પૂજા,
ભૂલી જાવું હિતકર સહુ સૃષ્ટિમાં છે નિયમ જ્યાં ૨૪

ને ત્યાં આજ્યો “શશિવદન” છે, અર્પવા ભેટ તેની
પૂજારીનાં નયન ઉધડ્યાં જોઈને દીપ્તિ તેની;
જે જે વસ્તુ હતી તહીં પડી સર્વથી શ્રેષ્ઠ તેમાં—
તેથી એ તે અધિક કિંમતી ને કલાપૂર્ણ છે ત્યાં:
આર્યોનાં સૌ અજળ શમણાં રેશમી વસ્ત્ર પર છે
ને કહેણી ત્યાં ચિતરી ઉપરે રંગની છોળ ત્યાં છે,
દર્શાવે છે, વિક્ષણ જડતા માનવી મૂર્ખતાની,
આરિસાઓ ચળક ચળકે યોગ્ય ભેટો નૃપોની!

૩૨

ને જિભો તે જલધિ કન્યા પાસ એ હસ્ત જોડી,
જેની મૂર્તિ મધુર દીસતી ઝાંખી કે ધુન્ન જેવી.
તેના હસ્તો મહિંથી પ્રસરે વાસ આકાશ માંહિ,
મીઠી વાસે ગગન ઊડતા ધુન્નના ભવ્ય ગોરા.
પ્રાર્થે છે ત્યાં અજળ દીલને ભાવ ક્ષિરાગ્નિ કન્યા
દેવી તેં તો જગત પરનાં મુક્ત કીધાં મનુષ્યો!
તો શું મુજને હડધુત કરી માત તરછોડશે તું? ૪૦

આ ભૂમી એ જન સહુ વસે નૃપતિઓને મહંતો;
ગુમાવે છે પલક ભરમાં તેમની શ્રેષ્ઠતાઓ.
તોયે સર્વે અમિનજરથી નિરખતાં સૌ ગરિબો;
ના ધિક્કારે હૃદયપટમાં જ્યાં ભર્યા શુદ્ધ ભાવો.
આ સર્વેથી હલકી ઘટના તાહરી શું ગણાશે?
ફરકયું હાસ્ય તવ વદન એ ફેક તે શું મનાશે!

કે એ તો છે અજ્ઞ રચના સ્વપ્ન કારીગરોની
કે જુઠી એ સ્ત્રી બૂલવવા બુદ્ધિ જે માનવિની...

૪૮

છે સંસારી કંઈક મનુજો લાજતાં સ્નેહ શબ્દે;
ને થાક્યાં છે કંઈકિ રહેતાં સ્નેહનાં બધનોએ.
કાઈ તારી મશકરી કરે વેણુ હલકાં વદીને;
તોએ તેઓ નહિ વિસરશે દુઃખ થાતું જીવરને.
એવા દંભી જન સહુ કરે દંભ દર્શાવવાને;
મોટાધને શુરવીરપણું દાખવે વ્યર્થ સહુને.
રે દેવી તું ! કદીક મુજને મૃત્યુ દેશે અહિંયા;
તોએ સ્વર્ગે તુજ વિણુ ખીજા સ્વામિની ન હોય સેવા ! ૫૬

તારી કીર્તિ નહિ કદી વધે લોક જે આમ બોલે;
છોડ્યું તેણે જીવન ધન સૌ રાખવા લક્ષ તોલે.
ખ્યાતિ યશને વિભવ વચને માન મૃત્યુ સમાન;
છેલ્લી આશા પુરી ન પડતાં એ ભૂલ્યો દેહ ભાન !
ના કાઈએ મદદ કીધી, એ બિચારા દુખીને !
ત્યાગી આશા અરર ! હૃદયે મિત્ર માન્યું મરણને,
દેવો એ છે હૃદય હીન સહુ માનવી દુઃખ જોવા
તેઓની જે મદદ ધરતા તે રહે સર્વ બોવા !...

૬૪

ના ! ના ! એવું નહિ જ બનશે કરીશ તું સહાય મુજને
તેઓનું ના દદ મન હતું સાધ્ય એ સાધવાને,
ભેટો મૂકી તવ ચરણમાં ભિરતા રાખી હૃદયે;
શક્તિ નહોતી વચન વદવા વાંચનાઓ સહુએ,
તેઓને તો નૃપતિપદની રાક્ષસી બૂખ લાગી,
લેવા રાજ્યો પશુખળ તણી વાસના તીવ્ર જાગી,
દૈવી શક્તિ મદદ નહિ દે સાધવા દુષ્ટ હેતુ,
તેઓ માટે સજીત હતું આખરે સત્ય મૃત્યુ ! ૭૨

રે રાસી તું મધુર વર દે મારી આવી ન ઇચ્છા;
 એવે સ્થાને સરજ અમને પૂછું શાંતિ વસી જ્યાં.
 જ્યાં ના તૂટે વિરલ વચને સ્તબ્ધતા સૌખ્ય ફરી,
 દીપે જ્યોતિ પ્રખર કિરણે પ્રેમની જ્યાં અનેરી,
 પહાડો કે મુજ નયન વિણુ એ મુખને ના જુવે કે
 તારી મીઠી નજર ઉભયે ઐક્ય સાધે અમારું !
 ના આવે કે પદ મનુજનો માર્ગ એ શોધવાને !
 સોનેરીએ યુગ ફરી મળે અંખવી અંખનાને !

૮૦

સુંદરતમ તું ! હૃદય ધર આ દાસની પ્રાર્થનાને,
 મૃત્યુ તેનું નહિ જ નીપજે ખોઈ તારી દયાને,
 કહું છું, દેવી ! જીવન જર એ સેવિકા તારી બનશે
 થાતા વૃત્તિ મુદ્ધિત રસથી દુઃખ એ મારું હરશે,
 આવી રીતે હૃદય હૃદયે ઐક્યની જ્યોત જાગે,
 લાંબે ગાળે વિરહ મટતાં થાય સેવા સુરાગે.
 તારે માટે કઠિન નથી આ શ્રેય મારું કરી દે
 શું શબ્દોથી વ્યથિત કરવું વ્યર્થ તારા જીવને ! ૮૮

તોયે ના હું તજી શકું કદી સ્થાન આ સ્થિરતાનું;
 જ્યાં સુધી આ દુઃખીત જીવજી મૃત્યુના લક્ષ જશે વા.
 કે મળતાં કે સુખદ શુકને તાહરી એ કૃપાનું,
 જીતી લેતાં મમ પ્રિય સખિ શ્રેય થાયે જીવનનું.
 પછીથી તારા ચરણ પડીને માગીએ ઐક્ય સૌખ્ય,
 ચૂમી તારાં ચરણ હૃદયે ગામ્ધયે ગીત સ્તુત્ય.
 તારા ગુણો કથન કરવા માનવી શબ્દ મૂઠ !
 કીર્તિ સુત્રો વિજય કિરણો ગાજશે સર્વ ગૂઢ !

૮૬

ત્યાંથી ડગ બે પરત હઠીને દેવી સન્મુખ બિભો !
 માત્રો કંપે વ્યથિત શ્રમથી સ્તંભ આધાર લીધો.

પ્રાતઃકાળે ગગન નીલકું રંગ સોનેરી ધારે;
 સંધ્યા ઓષ્ટે સુર જ કીરણો રક્તિમાં ખૂબ જામે.
 આછું ચોખું જળ દધિનું મંદ આકંદ કરતું;
 ભરતી સમયે હૃદયખળને ઓટમાં યાદ કરતું.
 વાયું લહરી ગતિ વિહીન થઈ સ્થિરતામાં ભળી છે;
 ભાનુ સંધ્યા યુતી સમયમાં શાન્તિ છાંય રહી છે. ૧૦૪

હૂળે ભાનુ જગતપટને છોડીને દૂધ પીવા;
 છોડ્યું જગને ધન તિમિરમાં મોહ લાગ્યો સુરાનો.
 જામી જ્યારે અટલ રજની જગપરે ભવ્યતાની;
 લાગી તેતો સકળ જનને આણુ દેવી નિશાની.
 તોએ ભિભો અચલ હજુએ એક તે સ્થાન માંહિ;
 આવ્યું ધામું શશિકીરણ ત્યાં ખેલતું નૃત્ય ત્યાંહિ.
 વાંકી ચૂંકી અટપટી વળી મસ્તીમાં મસ્ત એ છે,
 દેવી મૂખે અચલ હસતી જોષ આનંદ લે છે. ૧૧૨

ધામે ધામે જલ ઉદધિનું પગલું એકેક વધતું,
 ભરતી ચઢતાં સ્થળ સકળ એ ખેટ સમ થાય તરતું.
 પીળા તેજે સહુ નરતિકા આવતી નૃત્ય માટે;
 વસ્ત્રો સઘળાં ફડફડ થતાં નૃત્યની હેલી સાથે.
 જામ્યા છે ત્યાં રજની વહતાં રંગ વિચિત્ર એવા;
 તેને તો ના નયન નિરખે દિવ્યએ દૃષ્ય; કેવા !
 વીતે જ્યારે પ્રહર ત્રયને જાય સહુ નતિકાઓ,
 જામે ત્યારે દશ દિશ મહિં શાન્તિના ઘોર રાજ્યો ! ૧૨૦

જ્યારે જ્યારે ભરતી ચઢતી પાણી પગપાળ પહોંચે,
 માછલીઓ ત્યાં ચપળ ફરતી ચક્ર પાંખો રચાયે;
 પ્રાતઃકાળે પ્રથમ ચિનગી પૂર્વમાં ઝાંખી ભાસે,
 ગભરૂ યુવતી પ્રથમ મિલને કાન્તમુખ જોઈ લાજે !

તેવી રીતે લથબથ થતી પ્રેમ મસ્તી સન્તી,
આવી ઉપા અજબ રતિથી હાસ્ય રૂંડ હસન્તી;
વારિ છોળો ઉછળી ઉછળી મથતી તેને જમાવા,
કિન્તુ તેતો શખવત પડ્યો ત્યાગી ચૈતન્ય માયા !

૧૨૮

આવ્યો ભાનુ પ્રખર કિરણે સર્વને એ તપાવે,
સઘળી વસ્તુ ધરતી તપતી ધારતી રંગ જૂના;
તે પહેલાં તે અવચિત ઉઠ્યો ત્યાગીને ઘેરી નિદ્રા,
ઉઠે ક્રોધ રણશૂર સૂણી યુદ્ધની ઘોર ખૂમ.
જેવી રીતે પથિક જન કો નીકળે છે પ્રવાસે,
નિદ્રા છોડી શ્રમ વિહિત થઈ માર્ગ કાપે ઉલ્લાસે;
તેવી રીતે ફરીથી મળતાં શક્તિને જોમ તેને,
આરંભી છે ફરીથી હૃદયે દૈવી આરાધનાને.

૧૩૬

ક્રોધ પંખી શિખર પરથી ઊડતાં ચીસ પાડે,
મોટી પાખો ફડફડ થઈ ખૂબ ઉંચે ઉડાડે;
વીતી રાત્રિ જગત પરની ને ચડ્યો ભાનુ વ્યોમે,
આજ્ઞાન દે અનિલ લહરી હર્ષ ઉન્માદ જોસે;
તોએ તેની પ્રણવધૂન છે એકધારી અતૂટ,
જાણે જિભો અચલ મનથી યોગી કો શક્તિ સાધી;
ને એ ક્ષણમાં વદન ફરતું ઉદ્ધિની સમક્ષ,
ભાવો દીસે ભય તિતિક્ષાયુક્ત કંઈ ગૂઢ હર્ષ.

૪૪૧

દક્ષિણે કો ઝમકી ચમકે જ્યોતિ ત્યાં તો સ્વયંભૂ,
તે દિશામાં નથી કદી ઉઘ્યા ચંડ આદિત્ય ઇન્દુ;
એ તો જાણે ગગન મલકી વાદળું આવતું'તું,
ઘેરાં મોજાં ઉદ્ધિ ઉપરે રંગથી રંગતું'તું;

જાણે જવાલા અનલ બળતી આવતી પૂર જોસે,
વસ્તુઓ સૌ ક્રમથી મૂખમાં મૂકતી એમ જાણે;
તે જ્યોતિની પ્રખર પ્રસરે દિવ્ય વિશાળતા ત્યાં,
ભીતિથી એ હતબુધ થયો શક્તિઓ સર્વ જોષ. ૧૫૨

મૂર્ચ્છા પામ્યો પળવિપળ બે હસ્ત આધાર શોધે,
ઘેરી મીઠા પ્રસરી રહી ત્યાં વાસ છાની સહુમાં;
જોતાં આવું સુખદ શમણું માથું તેણે નમાવ્યું,
હર્ષોન્માદે હૃદય ભરતાં નેત્રમાં વારી આવ્યું;
તોએ તેનું હૃદય ધરતું તીવ્ર ના કોઈ ઈચ્છા,
તેને નહોતી શુધબુધ કંઈ વ્યક્ત કરવા મહેચ્છા;
તેના, સમજ્યો સ્વરૂપ સુખનું હોય આવું મુંઝવતું, !
તેણે જાણ્યું નહિ જ હૃદયે કાણુ જાણે થતુ શું ?

૧૬૦

અશ્રુ આવે હૃદય સરતાં જોજ કંઈ થાય ઓછો,
જોતાં મૂર્તિ નયન સમીપે ભક્તિ મનમાં ભરાય;
તે મૂર્તિમાં જખડી રહી છે દૈવી જ્યોતિ અનુપ,
મીઠું સ્મિત ને વદન ચળકે કાન્તિના દોર છૂટે;
રંગો જાણે હૃદય રમતા રમ્ય શોભા શરીરે,
આવું જોષ રૂપ હૃદયમાં કંઈ ઉઠે પ્રચંડ;
'માતા માતા' ખૂમ પડી અને તે પડ્યો પૃથ્વી જોળે,
તે ભીતિથી શરમ ધરતાં ગાત્ર પ્રસ્વેદ છૂટ્યો... ૧૬૮

ઘેરી શાન્તિ મહિંથી ધીરને શબ્દ ગંભીર આવે,
હર્ષોન્માદે વ્યથિત ચિત્તથી શબ્દ કાંઈ ન જાણે;
તે કહેતો કે શશિવદન તું કેમ ભીતિ ધરે છે,
મારા ભક્તો પ્રતિ નથી ઝંદી કરતા દાખવી મેં;
મારા વાક્યો હૃદય પટલે કાતરી રાખ્ય સત્ય,
શ્રદ્ધા રાખી અચલ મનથી કાર્ય કર આ અગત્ય;

મળશે તુજને અમર કીર્તિ' ને વળી આત્મ સૌખ્ય,
એ બાળાનું જીવન બનશે લલિત સ્નેહે સુરમ્ય... ૧૭૬

મારા ચરણો સમીપ ફળ આ હેમનાં ત્રણ પડેલાં,
મીઠી વાસે મધમધ થતાં પુષ્પમાંથી મળેલાં;
મારી સજની સખળ દીલથી એકઠાં એ કરે છે,
તે મારા આ વન ઉપવને ખૂબ આનંદ દે છે;
આવે જ્યારે અતિથી અહીયાં અર્પવા સ્નેહ ભેટ,
ત્યારે તેના કર મહિં અમે અર્પીએ આ સુભેટ;
આના પર્ણો ફડફડ થતાં ચંદ્રના મંદ તેજે,
જાણે હાળે અમર મુજને દેવી નિસર્ગ સ્થેજે;.....૧૮૪

ને આ ફળમાં નથી કંઈ ભયું માત્ર દૈવી સુવર્ણ;
એને માટે શ્રમથી ચિત્તમાં થાય છે રે વિદીર્ણ,
એનાં જાદુ અજબ હૃદયે હોય આકર્ષનારાં
એને જોતાં ગડમથલ તો ચિત્તમાં ચાલુ થાય;
એની પ્રાપ્તિ કઠીન મળતાં સર્વ શાન્તિ હણાય,
એ બાળાના ઝડપી પગલાં થોભશે દોડવાને;
ઝાંખી થાશે ધવલ કીર્તિ દેખતાં આ ફળોને !૧૮૨

તારી સાથે શરતમહિં તું રાખજે આ ફળોને,
દોડી જતાં બહુજ દૂર તે ફેંકજે એક ફળને;
જોતાં એના અજબરૂપથી જાય અંજાર્ધ તેજે,
તે લેવાને શરત મહિથી જરૂર એ દૂર થાશે;
આવી તકનો શરત જીતવા લાભ લઈ દોડજે તું.
બીજા બેને નહિજ ચૂકતો લક્ષમાં માપ રાખી,
ચાતાં વિદ્યો ધડી ધડી વળી તે નહિ પહોંચી વળશે;
જીતી જતાં શરત તુજને કીર્તિને પત્ની મળશે ! ૨૦૦

જ્યારે આવે સુખદ સરનો અંત આ ચોજનાનો
 સુંદરતાની પ્રતિક્ષમ એ બાળની યાતનાનો
 દીસે જ્યારે જગત સધળું ચંદ્રની ચાંદની શું,
 ત્યારે તેને ભુજયુગલમાં ભીંસવા તલસજે તું;
 જ્યારે તેના મૃગ નયનમાં સ્નેહનું બિમ્બ દીપે,
 ચૂમી ઓછો હૃદય હૃદયે ઐક્યની અન્ધિ સ્થાપે;
 એવે સમયે નહિજ ભૂલજે માનવી ! દેવી શક્તિ,
 જે આપે છે સુખજ, દુખીને જોઈને ભક્તિ ભાવ ! ૨૦૮

શબ્દો આવા ગગનમહોંથી આવતા કણું ધરતાં;
 ગાલો ભીંજ્યા અવિરત હતા અશ્રુની ધાર બહેતાં;
 શિતલ તેજે મધુર હસતાં દેવીનું વદન વિલસે,
 જોતાં આવું મધુર શમણું ભિતી બહુ દુર નાસે;
 આવું સ્વપ્નું પલક ભરમાં ઓસરી જાય આવી,
 દીસે પ્રતિમા શુભ સુચવતી ક્ષેમ ને સૌમ્ય ભાવી;
 આછા ઘેરા ગગન મલકે પૂર્વમાં રંગ જામ્યા,
 દેવી ચરણો નિરખી નયનો ખૂબ આરામ પામ્યાં !

૨૧૬

હર્ષાશ્રુથી નયન ભીંજતાં સ્પર્ષતાં એ ફજોને,
 ભાતિથી એ હતાબુધ થતો ધારીને સર્વ સ્વપ્ન;
 આખી રાત્રિ નયન નીરખે પોપચાં ના બિડાયાં,
 ચિન્તા ને રે શ્રમ થકી વળી ગાત્ર છે ચીમળાયાં;
 નિદ્રા નાવે નયન કિકિએ ચેતના જ્યોત જગી,
 આદર્શોને પથ વિચરવા ઝંખના એક લાગી;
 જ્યારે ભાનુ કિરણ પ્રથમે પૃથ્વી પર આવતું તું;
 તેણે જોયું દૃઢ હૃદયનું માનવી ઉંધ લેતું. ૨૨૪

મધ્યાને ત્યાં પ્રખર કિરણો ભાનુ આકાશ દીપે,
 નેત્રો ચોટયાં દૃઢ ફળ પરે ઓપતાં દિવ્ય તેજે;

જાણે વહેતી સુખદ સરિતા સ્ફૂર્તિ ને ચેતનાની,
ફેલી સધળે સુરભી મીઠી શાન્તિ ને શુદ્ધતાની;
તેણે છોડ્યું ધરી હૃદયમાં સ્થાન એતો સુરપથે,
માર્ગ કાઢ ફરી ફરી જીએ રાખવા યાદ હપે;
આબ્યો છે એ ફરી જગતમાં માનવી જ્યાં વસે છે.
દુઃખો જાતાં સુખદ જીગરે સર્વ હાવાં દીસે છે..... ૨૪૨

વીત્યો છે એ વરસ મહિનો જેની સૌ રાહ જોતું,
આવે છે સૌ શરત જીતવા જીંદગીની મનથી;
સવે વર્ણો પ્રથક વયનાં માનવી એક ટોળે,
ભારે હૈયે નિરખી રસને અશ્રુને ખૂબ ખાળે;
જોતો હોંસે શશિવદન છે માર્ગ લાંબો સુંવાળો;
ભિભો આવી અડગ મનથી ત્યાં બધાથી નિરાળો;
જ્યાં એ આબ્યો શરત જીતવા બે જીવેની ભિભો ત્યાં;
હારે જો તે શરત જીતતાં મૂલ્ય શું જીંદગીના ! ૨૪૦

બાળાના આ હૃદય મહિંથી દુઃખ છૂપું જણાયું,
તેના ચક્ષુ અજબ ચમકે આશની જાંખી જાંચું !
તેમાં જાણે વિકળ નયનો ક્યાંય દીસે નિરાશા,
એમાં તો છે દિસતી જીતની સ્પષ્ટ બસ એક આશા !
આબ્યા છે જે શરત જીતવા એમ કહેતા રડતા,
એક જ ક્ષણમાં હૃદય હસતું શું રહે મૃત્યુ કહેતા;
તારે હાથે મરણ મળવા આજ આવે દીસે તું,
તારી પ્રીતિ ક્ષણિક બનશે દુઃખને પામશે શું ? ૨૪૮

એતો ભિભો ડરવિહીન ત્યાં પુર્ણ સ્વામીત્વ ધારી,
દતો માહિ કમળ ધરતાં ઓષ્ટ ત્યાં રક્ત રંગી;
સૌખ્યે સોહે વદન જળકે શું અહા ! ઇન્દુ બિમ્બ,
કાલિમા ના મરણ ધરતી સ્પર્ષતી એક જીવ;

જો કે તે તો મરણુ ધરવા સર્વ તૈયારી લાવ્યો,
મૃત્યુ બ્રાતા સુખકર ગણી ભેટવા હર્ષ આવ્યો;
કલ્પેલી કા જીવન સખીને સાથી સાચી બનાવા,
તે મળતાં એ હૃદય કરીને ભીતિ બાકી ન હાંવા ૨૫૬

તેની દૃષ્ટિ મુજ પર જતાં નયન નીચાં નમે કાં ? ,
તેના શબ્દો શ્રવણ કરતાં લાલી ગાલે ચઢે કાં ? ;
તેણી મુઝડે હૃદય રસને અંગ પર હેત ધાર્યા,
સ્પર્શન્ટાએ મદન શરથી રહેત કંઈ દૂર વાર્યા ? ;
ગુંજે ગુંજે મધુર સ્વથી સ્નેહના શબ્દ છાના,
જેના કલ્પ્યા કહીન તપને ના ગણ્યા જે દિવાના;
તોએ એતો રચીજ રહી છે સ્વપ્ન કા દિવ્ય સૃષ્ટિ,
તેજે પીવા તલસી રહી છે પ્રણયની જ્યાંત મીઠી. ૨૬૪

વાંચ્યા જાગી પ્રણય રસને ઘટ ઘટાવા મળથી,
નિઃશબ્દે ત્યાં પ્રિતથી ઊડતો નાદ એ શ્લોક ગાવા;
કાં આવીને વસતી હૃદયે વાસના આ દયાની !
ક્યાંથી છૂટી લલિત જીવને કીર્તિ સમ્યાદવાની;
વીતે છે જે ક્ષણ જીવનની તેથી કાં દુઃખ થાય,
આવે જ્યારે ક્ષણિક સમ આ રૂતિ ક્યાંથી હણાય;
ના છે કાંઈ રસ પ્રણયને શત્રુને જીતવામાં,
ના છે કાંઈ રસ હૃદયને મૃત્યુને ભેટવામાં. ૨૭૨

આવી આવી નિવૃત્ત મધુને લાવ પ્રસરાવત કંઈ,
બંને આત્મા નજીક લઇને એકતા ગૂંથતી'તી !
ત્યાં તો આવ્યો સુર રણકતો મુચ્ચવે શત્રુ વેળા,
બંને દોડ્યાં ચપળ ગતીથી સાધવા સ્થાન પહેલાં;

ચણી એના ઝડપ ધરતાં તેજ વતુંળ ફરતાં,
બંને સાથે સુરધનુ :સમા જન્ય વેગે વહન્તા;
એક જ ક્ષણમાં શીર ઢળી જતાં જોય પાછું વળીને,
બૂલી માયા ક્ષણિક સધળી દોડતી જીતવાને.

૨૮૦

હસ્તો તેના ગતી ચક્રી ધીમા થાય ઉંચા હવામાં,
ને છોડ્યું ત્યાં ફળ અનુપમ્ને દૈવી જ્યાં તેજ પ્રસર્યું;
આઘે જાતું દડબડ થતું તેણીના ચણું ચૂમી,
એના રપળે વિકળ બનતી થોભતી શર્ત બૂલી;
સિકતા પરથી ઉચકી ધરવા હૃદય વલખી રહ્યું છે,
બલ આવે એ દઢ હૃદયને તેજ એવું ભર્યું છે;
એતો માને રમત રમવા દૈવી દેવે જ આપ્યું,
જે મેળવતા અવનિ પર આ સ્વર્ગનું સૌખ્ય સ્થાપ્યું. ૨૮૮

રસ્તો છોડી શરત પરનો જન્ય લેવા અહા એ,
ને છાતીમાં મધમઘી રહી દિવ્ય એ ભેટ જાણે;
જ્યારે આવી શરત પર તે દૂર એ દોડી જાતો,
દોઢા આઘે વિકળ નયને માનવી પ્હાડ જેવો;
પોતાની એ ધવલ કીર્તિ માંહિ ડાઘો પડે તો,
વીતે બીજી પણ જીગરમાં આવી ઉભી કંટુતા;
એના ચણી અધિક બળથી દાખવે દોડવામાં,
માને મીઠું સુખ ફળ ધરી હસ્તથી રપળવામાં.

૨૮૬

સાથી એનું હૃદય લક્ષે નામ સાધે સુધન્વા,
ને ભાવીના પ્રણય શરને યોજતો પુણ્ય ધન્વા;
છૂટયા શરને હૃદય વીંધી કામ છુપું બળવે,
વીણાની ત્યાં ગીત લહરી તારને શું ગળવે !

લોકાના સહુ હરખ વચનો તેણીને બૂલવે છે,
કાર્તિના એ ધવલ કિરણો દોડવા સૂચવે છે;
જોતી તેણી શશિવદન જે પ્રથમ રેષા વટવતો,
જોતાં તેણી સુરધનું સમી દોડતાં હાર થાતી ! ૩૦૪

જેવો તેણે પકડી લધને સ્થંભ એ અર્થ માર્ગ,
ત્યાં તો થાએ પળવિપળ બે શુભ અંગુલિરપર્શ;
તેજસ્વી ને સરકી જતી રે ત્વરીત એ શુભ વપુ કા,
તેનાં નેત્રે વિજળા ઝળુકે જોઈને દિવ્ય કાન્તિ;
ત્યાં તો તેણે ફળ ચપળતાથી ઉછાળ્યું બીજું ને,
મુંઝાણીએ ક્ષણભર પછી પગલું તે બાજુ ઢાળ્યું;
ત્યાગી માર્ગે શરત તજતી જાય છે દોડતી તે,
મૂક્યું તેને પ્રથમ ફળની પાસ છે જહાલથી તે !

૩૧૨

દૃષ્ટિ પાછી પથ પર જતાં ભયથી બ્યાકુળ થાતી,
તેને જોતાં અતિવ દૂરને વિજય આશા હણાતી;
ચાંપ્યાં તો એ ઉભય ફળ જે ઉર સાથે રહેલાં,
સંભાળીને શરત જીતવા દોડતી એ ફરીને.
તેને ના છે જરીય શક એ વિજય તેને વરલો, !
તે ના જાણે વિજય ઘટના ભાવી કાને લખેલો; !
જો કે તેનો હરીફ હમણાં લક્ષ્ય પાસે જ જતો,
તેની વચ્ચે કઠીન પથ છે થાકને દુઃખ દેતો. ૩૨૦

દોડે છે ત્યાં ચરણ સૂસવે પંખીની પાંખ જાણે;
ધ્રુજે જાણે ધરતી ફરતી આંખને ઝાંખ લાગે.
તેણીના બે નયન ઝખકી જ્યોત જાણે બુઝાતી;
ત્યાં તો છેલ્લા કનક ફળની જાય ઉંચે વિંઝાતી !
નાના તેણી ક્ષણ પણ હવે થોભતી રાહ જોવા,
પાછી દોડી વીણતી રસીલી સૌખ્યનું પાત્ર લેવા;

તેમાંની ના ગતિ ઠરી હજુ શાન્તિમાં ફેરવાઇ,
હસ્તે ત્યાં તો ઝડપી ઝડપે દોડતી થાય પાછી ! ૩૨૮

શાન્તિ ના છે સુભગ સરલા અંખના તીવ્ર જાગી;
તોએ ઘેરો હૃદય ઘટમાં શ્વાસ તેનો રૂંધાય.
તેના ચરણો શ્રમ થકી હવે ખૂબ ભારે જણાય,
દૃષ્ટી તેની સરજી નવલી સ્થિરતા કેમ થાય.
તેજસ્વીએ નયન ચમકે કેમ અંખા મનાય,
રોમે રોમે ચરચરી ઉડી જ્ઞાનીને ભીતિ જામે;
નાના આછી ભવ અટવીની લક્ષમાં આવતી'તી,

૩૩૬

તેના હસ્તો લથબથ થઈ ટેકવા દીર્ઘ થાતા;
મૂછો ઢળતી હૃદય પર ને ગાત્ર સૌમાં શિથિલતા;
ત્યાં તો કોઇ દઢતર ભૂખ કમર ફરતી વીંટાળે,
ચૂમી ઓળટો નયન ચૂમીને શાન્ત લહરી જગાવે;
તેણીની આ રસજીવનની હોય શોભા મધુરી;
તેણીની આ પ્રણય ઘટના છે મીઠી ભવ્યતામાં !
તેણીની જે દીર્ઘ કીર્તી અન્ય લઘ જાય આજે;
તેણીને છે દુઃખ ન હૃદયે અશ્રુ આ હર્ષનાં છે ! ૩૪૪

આવી રીતે ઉરજામકતી પ્રેમની જ્યોત જાગી,
તે બન્નેનાં જવલિત હૃદયો સ્વર્ગનું સૌખ્ય પામ્યાં !
દેવીના આ ફળથી મનની કામના તૃપ્તિ થાતી;
શંકા છોડી સુભગ જગવે વિજયની થાય પ્રાપ્તિ.
બંધુ બહેનો યુગયુગ તણું લક્ષ, આ રાખી ધ્યેય
વિશ્વે આવી શંસ્ત જીતવા સાધવાને સુશ્રેય.

૩૫૦

એક રૂપિયામાં છ પુસ્તકો

મેવાડની મહત્તા

ઐતિહાસિક ચમત્કૃતિ રજૂ કરતી શૈય
ભરપુર વાર્તાઓનો અદ્ભૂત સંગ્રહ
[લે. ધૈર્યચન્દ્ર ૨. પૃષ્ઠ]

તાતાં તીર

સમાજના મર્મને સ્પર્શતી કલાત્મક
ભાવવાહી નવલિકાઓનો અનુપમ સંગ્રહ
[લે. ધૈર્યચન્દ્ર ૨. પૃષ્ઠ]

સૂવર્ણ મોહિની

“આટલાન્ટા રેસ” નામક અગ્રેજ
ખંડ કાવ્યનો સરળ અનુવાદ
[શ્રી. દિવાળીખડેન ભટ્ટ]

ગુંજન

બાળકો રાચે નાચે અને હસે તેવા મધુરા
૫૦ બાળગીતોનો મધઝરતો સંગ્રહ

રસ જ્યોત

હૃદયને ઝણઝણાવે એવા
તલસ્પર્શી કાવ્યોનો સંગ્રહ
[લે. ધૈર્યચન્દ્ર ૨. પૃષ્ઠ]

રાસ જ્યોતિ

ગુજરાતણોના કાકિલ કંઠને સુહાવે
તેવા રસ ઝરતાં રાસ ગીતો
[અ. સૌ. ધનિષ્ઠાખડેન મજમુદાર]

ઉપરના છએ પુસ્તકો મંગાવવા માટે તુરત લખો

[પોસ્ટ ખર્ચના ચાર આના વધુ મોકલવા]

ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર લાઠી [કાઠિયાવાડ]

જીવનરસ

ગુજરાતના સમર્થ નવલિકાકારોની.
કલાત્મક ભાવવાહી નવલિકાઓનો
અનુપમ સંગ્રહ વાર્તાઓના શોખી-
નોએ વસાવી લેવો જોઈએ.

કિંમત સવા રૂપિયા

યુગચિત્ર

ગુજરાતનાં જાણીતા લેખકો
દાસ્ય, નિબંધ, પત્ર કથા, નવલિ
અને ચારિત્ર્ય લેખનને લગ
વિધવિધ કૃતિઓનો સર્વોત્તમ સંગ્રહ

કિંમત એક રૂપિયા

ઉર્મિ

મહા ગુજરાતના માનીતા સિદ્ધહસ્ત
આગેવાન કવિઓના કાવ્યોનો
છંદબદ્ધ અને ગેયત્વ ભરપુર
કાવ્યસંગ્રહ જુદાં જુદાં છ વિભા-
ગોમાં આપવામાં આવેલ છે.

કિંમત સવા રૂપિયા

સૌભાગ્ય

મહાગુજરાતની વિદુષી બહેનોના
સહકારે અને સ્વાશ્રયે પ્રકટ થઈ
ગુજરાતી સાહિત્યમાં પહેલું
પ્રકાશન જેનું ચિત્ર પ્રસ્તાવના અને
સાહિત્ય સીઓએજ તૈયાર કરેલ

કિંમત એક રૂપિયા

ઉપરના ચારે પ્રકાશનો મળવાનું ઠેકાણું

ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર : લાઠી [કાઠિયાવાડ]

